

Maatwerk bij hoogbegaafdheid deel 1

INLEIDING

Bij hoogbegaafdheid is maatwerk een veelbesproken onderwerp. We zien het regelmatig op FB. Veel gesprekken tussen ouders en school gaan over maatwerk. Soms 'landt' dit bij de school, vaak niet. Dit tot verdriet van veel ouders.

De term 'passend onderwijs' suggereert dat maatwerk mogelijk is, wellicht zelfs 'doodnormaal'. Op basisscholen wordt al sinds jaar en dag op meerdere niveaus tegelijk lesgegeven. Dus waarom zou je er als ouder niet om vragen? Ja toch?

Ilse Reijgwart

Samen met mijn collega Lars Coté was ik bezig met een artikel over maatwerk: wordt het vaak gegeven, helpt het, is het wenselijk? We liepen echter al heel snel hopeloos vast. Wat is eigenlijk maatwerk op school? Als de definitie niet helder is, kun je er niet over schrijven, merkten we.

Hierbij een oproep: stuur ons alsjeblieft jullie definitie van maatwerk, en liefst ook jullie ervaringen met maatwerk op school. Dan komen we hier in (één van) de volgende Signaal(s) op terug! Je kunt ons bereiken op info@wikkunnenmeer.nl

WAAROM VRAGEN OUDERS OM MAATWERK?

Ouders van hoogbegaafden willen dat hun kind 'gezien' wordt. Immers: onderpresteren is het grote schrikbeeld bij hoogbegaafdheid. Daar wordt je als kind/jongere vaak heel ongelukkig van. Onderpresteren

ontstaat als een kind of jongere het gevoel heeft, niet gezien te worden. Dus redeneren ouders: als ons kind wordt gezien, kan hopelijk onderpresteren worden voorkomen - of als het al aan de orde is: genezen.¹

Wij zien bij Wikkunnenmeer dat er op meerdere manieren om maatwerk wordt gevraagd: inhoudelijk en pedagogisch. Hieronder een paar voorbeelden, als voorzetje.

COMPACTEN EN VERRIJKEN

Inhoudelijk gezien vragen ouders vaak om 'compacten en verrijken'. Ouders willen dat hun kind 'uitgedaagd' wordt en dat het leert dat je moet werken als je iets wilt bereiken. Zodat hij/zij geen moeite krijgt met wat in de wandeling 'de leerkuil' heet.² Dus vragen ouders dat de leerstof op hun kind wordt afgestemd: op de 'zone van naaste

ontwikkeling': een niveau dat net buiten bereik is van wat een kind/jongere op eigen kracht kan.³

Een voorbeeld van één mijn eigen kinderen: mijn zoon en zijn vriendje konden als kleuters al rekenen. (Zijn vriend bleek later zelfs een bètagenie, maar dit wist nog niemand.) Zij kregen dus een rijtje optelsommen te maken: tot de 5. Dit terwijl ze al in tientallen rekenden. Hierbij werd dus niet aangesloten bij de zone van naaste ontwikkeling.

Ze maakten dit, zoals wij als ouders wel hadden verwacht, foutloos. Ze hadden niets geleerd.

TOP-DOWN-ONDERWIJS

Een andere 'klassieker' is de roep om top-down onderwijs: vanuit het geheel naar de delen. Lisanne van Nijnatten concretiseert dit als: 'het werken met leerdoelen.' Zij vervolgt: 'Dit kan kinderen vanaf het startpunt van een leerproces al een perspectief

bieden op het einddoel van een leerproces. Hierdoor weet een kind dat al het harde werk dat hij verricht tot een doel leidt dat hij aan het begin van zijn leerproces nog niet had behaald.' Lisanne van Nijnatten koppelt dit aan het leren op de eigen manier. Zolang het leerdoel wordt behaald, maakt het volgens haar niet uit hoe er is geleerd. Een ander aspect van top-downleren is, volgens haar, aandacht voor de relevantie van de stof: 'waarom moet ik dit leren?'⁴

PEDAGOGISCHE BENADERING

Ouders verstaan onder maatwerk ook: zorgvuldige pedagogiek: dat de leerkracht of docent rekening houdt met alle leerlingen, en respectvol met hen omgaat. Hoe vaak lees je niet op FB iets als: 'mijn zoon of dochter had vorig jaar een juf of meester die hem/haar begreep. Maar dit jaar is dat niet het geval. Hier-

door zijn de resultaten dramatisch gedaald.'

Als een leerkracht of docent niet goed kan omgaan met een leerling, leidt dit tot stress bij het kind/de jongere. Een gestresst kind kan niet (goed) leren, omdat het brein bij stress minder goed functioneert.

Immers: 'Het resultaat van stress die maar voortduurt (chronische stress) is dat de werking van je brein aangetast wordt. Het deel van je hersenen dat moet nadenken, rekenen, organiseren en plannen is dan moeilijker bereikbaar; het is dan ook moeilijker om rustig na te denken voordat je doet, met leer- en gedragsproblemen tot gevolg.'⁵

AANSLUITEN BIJ DE BELEVINGSWERELD

Dan is er nog wat in vakjargon heet: aansluiten bij de belevingswereld van het kind.

Ook dat is een vorm van maatwerk, eigenlijk een tussenvorm van de inhoudelijke en de pedagogische aanpak. Ook hier vragen ouders om, zeker ook bij verrijkingswerk.

Nogmaals over mijn zoon en het rekenwerk bij de kleuters: als beloning voor hun foutloze rekenwerk kregen ze van de juf elk een kleurplaat. Ze mochten kabouters kleuren. Beide families hebben hier veel pret om gehad. Deze jongens hadden niets met kabouters. 'Kabouters mogen kleuren' werd voor ons een soort vaste uitdrukking voor 'belachelijke beloning'.

Mijn zoon was een ware dino-kenner. Dagelijks keek hij met zijn iets oudere zus naar 'Walking with dinosaurs'.⁶ Dus hoe moeilijk zou het zijn geweest om hem een dino-kleurplaat te geven? En eigenlijk was nog beter geweest als juf eerst even gevraagd had of ze wel van kleuren hielden. Dan had de beloning werkelijk aangesloten bij de belevingswereld van mijn zoon. Hij vond met Kapla spelen veel leuker dan kleuren, zijn vriendje ook!

PEDAGOGISCHE TIPS OM ONDERPRESTEREN TE VOORKOMEN EN GENEZEN

Wij van Wijkunnenmeer denken zelf dat een zorgvuldige pedagogiek de basis van alles is bij het voorkomen en genezen van onderpresteren. Al bij het oprichten van Wijkunnenmeer hebben wij daarom een gratis minicursus gemaakt met vooral pedagogische tips bij onderpresteren. Die tips zijn ook te gebruiken om onderpresteren te voorkómen.

Ze stonden ook in Signaal 47.⁷ Ik deel ze hieronder nog even. Doe er je voordeel mee! Je mag ze gerust ook delen met school. Let op: waar hieronder 'het kind' staat, bedoelen we kinderen én jongeren (tieners).

1. Zorg dat een kind zich veilig voelt in zijn omgeving en dat hij of zij zichzelf mag zijn, ook als hij of zij heftige emoties laat zien. Onderpresteren ontstaat immers doordat een kind denkt dat het niet veilig is om (in groepen) zichzelf te zijn. Hoe veiliger de omgeving, hoe steviger het kind in zijn of haar schoenen staat. En

hoe minder het geneigd zal zijn tot onderpresteren.

2. Vermijd het, een onderpresteerder verder onder druk te zetten. Onderpresteerders voelen zich al de hele dag onder druk staan om een rol te spelen en dingen te doen die ze niet willen. Onbewust zijn zij er altijd op uit om onder die druk uit te komen, want dit is pure stress. De druk verminderen helpt automatisch omdat het kind zich veiliger voelt.

3. Treed niet directief of autoritair op. Het toverwoord is: respect. Onderpresteerders hunkeren ernaar serieus genomen te worden. Als je hen met respect en begripvol benadert, zullen zij jouw aanwijzingen accepteren. Bij een minder respectvolle benadering, reageren zij uitsluitend op de toon: met agressie of angst. Je zult dan niet tot hen doordringen en je krijgt niets van ze gedaan.

4. Een anti-autoritaire opvoedingsstijl is ook niet aan te raden: volg niet in alles de behoeften van het kind. Net als alle kinderen hebben onderpres-

teerders structuur en grenzen nodig. Duidelijkheid en structuur geven een veilig gevoel. Stel bijvoorbeeld duidelijke grenzen op gebieden die je kind nog niet kan overzien, zoals ziekte, gezondheid en veiligheid. Maar er is meer: onderpresteerders zijn er per definitie op uit om structuren en grenzen uit te komen. Als je daaraan toegeeft en hun leven steeds grenzenlozer maakt, versterk je de neiging tot onderpresteren.

5. Leer jezelf een begripvol optreden aan. Toon begrip voor de mening van het kind en voor zijn of haar gevoelens en behoeften. Dring hem of haar geen meningen, gevoelens of behoeften op en argumenteer niet tegen wat hij of zij voelt of zegt nodig te hebben. Een onderpresteerder heeft het nodig om gezien en geaccepteerd te worden zoals hij of zij nu eenmaal is. Dat verbetert het zelfbeeld.

6. Vermijd ingrepen in de leefwereld van je zoon of dochter (zo jong als hij of zij is), zonder eerst te overleggen. Onderpresteerders hebben behoefte aan veel autonomie, omdat ze het gevoel

hebben dat ze zich in ieder geval op school altijd moeten aanpassen. Ga als ouder niet zijn of haar kamer opruimen zonder aankondiging. Kleren of knuffels weggooien, hun kamer schilderen of meubels vervangen zonder overleg druist in tegen deze behoefte aan autonomie. Daarnaast is het een recept voor grote en onnodige onenigheid. De wereld van je onderpresteerder verder destabiliseren is nu net wat je niet wilt.

7. Hanteer de 'Biotexmethode' als je kind ECHT niet wil wat jij wilt. Oftewel, zet jouw wensen 'in de week': kondig aan dat de zaken voor deze keer nog gaan zoals hij of zij wenst, maar dat het de volgende keer op jouw manier zal gaan. Bijvoorbeeld bij een jong kind: 'deze keer eet

je nog zonder mes en vork; met ingang van morgen gebruik je bestek'. Maar ook: 'deze week help ik je nog die woordjes in je hoofd te stampen, vanaf volgende week overhoor ik alleen als jij eerst zelf hebt geleerd volgens de methode die we hebben afgesproken'. Het opvoeden van een onderpresteerder is in essentie een respectvol hanteren van de spreekwoordelijke teugels. Nu eens moet je ze een beetje aantrekken, dan weer meer loslaten.

8. Blijf eisen stellen aan een onderpresteerder. Omdat veel onderpresteerders denken dat ze 'dom' zijn, hebben ze behoefte aan succeservaringen die het tegendeel bewijzen. Als ouder van jonge kinderen kun je om te beginnen 'moeilijke' boeken voorlezen (boeken die geschikt

zijn voor wat oudere kinderen). Met kinderen van alle leeftijden kun je uitdagende spelletjes doen zoals schaken of bridgen. Een periode waarin het kind ziek is, is hiervoor ook bij uitstek geschikt.

9. Doe niet aan symptoombestrijding: boos worden om agressief gedrag, ongeïnteresseerde (werk)houding, 'gemakzucht' van het kind enz. Bedenk dat onderpresteren een psychisch beschermingsmechanisme is dat onbewust in werking treedt. Iemand voor wie onderpresteren eenmaal een gewoonte is geworden, zal er niet vanzelf mee ophouden. Wil je een onderpresterder te snel uit zijn of haar schulp laten komen, dan trek je de spreekwoordelijke vlinder uit de pop. Maar die vlinder kan niet vliegen.

10. Ga als ouder niet mee in het lijden van je kind alsof het van jezelf is. Laat het probleem waar het hoort: in principe is het onderpresteren met al zijn psychische gevolgen iets van het kind, of tussen kind en school. Niet van jou. Bied je kind het vertrouwen dat het zelf zijn of

haar problemen kan oplossen. Je kunt je kind niet helpen als je met hem of haar identificeert. Alleen als je emotionele afstand houdt, kun je helder zien wat er speelt en waar eventueel interventies nodig zijn.

BESLUIT

Ik vat de pedagogische tips nog even samen. De belangrijkste woorden in de omgang met onderpresteerders zijn empathie, respect en autonomie. Het is belangrijk hen te benaderen vanuit een grondhouding van gelijkwaardigheid. Aan de andere kant is het nodig wel structuur te bieden en eisen te stellen. Zoals een cliënt van mij ooit zei: 'een goede ouder weet wanneer ik een zetje nodig heb.'

EINDNOTEN:

1. Over onderpresteren (en onze visie daarop, zie: <https://wikkunnenmeer.nl/creatief-begaafde-onderpresteerders/onderpresteren/>).
2. <https://wij-leren.nl/de-leeruitdaging-james-nottingham.php>
3. <https://wij-leren.nl/zone-van-naaste-ontwikkeling.php>
4. <https://wij-leren.nl/leerdoelen-onderwijs-opvoeding.php>; een vervolg hierop lijkt <https://ikbenhoogbegaafd.nl/top-down-onderwijs/?amp>
5. <https://ikkanhetook.nl/invloed-van-stress-op-leren-en-gedrag/> Zie ook bijvoorbeeld: 'onderzoek laat zien dat de sterke focus van ons brein op de stressor er zelfs voor kan zorgen dat we 13 punten lager scoren op een IQ-test.': <https://dbgedrag.nl/stress-gedragsverandering/>
6. https://en.wikipedia.org/wiki/Walking_with_Dinosaurs
7. P. 32-35.

Tot zover de voorbeelden van maatwerk die wij zo kunnen opfoesten, plus mijn pedagogische tips, om desgewenst ook met school te delen. Nogmaals, graag input: wat is maatwerk op school in jullie ogen? En wat werkt, wat niet, en waarom?

Lars Coté

Wijkunnenmeer
Elke onderpresterder heeft zijn eigen, unieke manier van leren.

Ilse Reijgwart

Mede namens Lars Coté

www.wijkunnenmeer.nl